

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації здобувача ступеня доктора філософії, аспіранта четвертого року денної форми навчання Кіски Тараса Мироновича на тему: «Судова практика як джерело права у державах Центральної Європи» на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»
21 квітня 2026 року**

1. Виконання освітньо-наукової програми

Здобувач ступеня доктора філософії, аспірант 4 року денної форми навчання (надалі – Аспірант) Кіска Тарас Миронович у повному обсязі виконав індивідуальний навчальний план відповідно до освітньо-наукової програми аспірантури ДВНЗ «Ужгородський національний університет», що повністю відповідає вимогам Національної рамки кваліфікацій та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеню доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261 (зі змінами).

Кіска Тарас Миронович у процесі навчання за освітньо-науковою програмою здобув ґрунтовну теоретичну підготовку за спеціальністю та сформував необхідний комплекс загальнонаукових і фахових компетентностей, що забезпечують здатність самостійно здійснювати наукові дослідження у сфері теорії права та порівняльного правознавства.

Аспірант продемонстрував високий рівень дослідницької культури, що виявляється у вмінні концептуалізувати наукову проблему, логічно структурувати дослідження, визначати його мету, завдання та етапи реалізації, а також обґрунтовано добирати методологічний інструментарій відповідно до специфіки тематики, пов'язаної з аналізом судової практики як джерела права. Він упевнено застосовує сучасні методи наукового пізнання та цифрові інструменти обробки інформації, що забезпечують ефективний пошук, систематизацію, критичний аналіз і узагальнення нормативного матеріалу, судової практики та доктринальних джерел, а також належну верифікацію отриманих результатів. Тарас Миронович також володіє достатнім рівнем

іншомовної підготовки, що дозволяє йому працювати з іноземними науковими джерелами, здійснювати порівняльно-правовий аналіз та інтегрувати зарубіжний досвід у власне дослідження, а також представляти результати наукової роботи відповідно до вимог академічної доброчесності та сучасних стандартів наукової комунікації.

2. Виконання індивідуального плану наукової роботи (наукова складова освітньо-наукової програми)

Індивідуальний план наукової роботи аспіранта затверджений рішенням вченої ради юридичного факультету Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (протокол № 4 від 02.11.2022 року).

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Бариська Яна Олександрівна.

Термін виконання роботи: 2022-2026 роки.

Аспірант послідовно виконав усі розділи затвердженого індивідуального плану наукової роботи у встановлені терміни, що підтверджується обговоренням проміжних та річних звітів на засіданнях кафедри й Вченої ради юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

3. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з планами наукових робіт

Питання визначення місця судової практики в системі джерел права належить до кола фундаментальних проблем загальної теорії права, що, попри тривалу наукову розробку, набуває якісно нового змісту в умовах трансформації сучасних правових систем під впливом глобалізаційних процесів, євроінтеграції та конвергенції правових сімей. Традиційна для романо-германської правової доктрини концепція допоміжного характеру судової практики дедалі більше не відповідає реальній правозастосовній практиці, у якій рішення вищих судових інстанцій фактично виконують регулятивну функцію та формують сталі правові позиції з нормативним ефектом. Особливо виразно така тенденція проявилася у державах Центральної Європи, які після демократичних трансформацій 1989 року та інтеграції до Європейського Союзу у 2004 році здійснили еволюційний

перехід до фактичного визнання прецедентного значення судових рішень без їх формального закріплення як джерела права, що додатково посилюється впливом практики Суду Справедливості ЄС та Європейського суду з прав людини як наднаціональних центрів правотворення. Для України, яка перебуває на етапі активної євроінтеграції та імплементувала обов'язковість застосування практики ЄСПЛ на законодавчому рівні, дослідження цих процесів має не лише теоретичне, а й безпосереднє практичне значення, оскільки правові позиції Верховного Суду та Конституційного Суду України де-факто набувають ознак джерела права за відсутності їх чіткого нормативного визначення. У цьому контексті комплексний аналіз досвіду держав Центральної Європи щодо становлення судової практики як джерела права є необхідною передумовою формування узгодженої доктрини судової правотворчості, забезпечення єдності правозастосування та ефективної адаптації національної правової системи до стандартів європейського правового простору.

Тема дисертаційного дослідження відповідає постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки», а також виконана в межах Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 рр. Дисертація відповідає плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії держави і права ДВНЗ «Ужгородський національний університет», тема дослідження є складовою частиною комплексної теми: «Еволюція правових систем у контексті сучасних глобалізаційних викликів: теоретико-правові та історико-правові аспекти», яка розробляється науковцями Ужгородського національного університету (номер державної реєстрації 0123U03896).

Формулювання наукового завдання (проблеми), нове розв'язання якого отримано в дисертації: дослідити поняття «джерело права» і «форма права» в сучасній юридичній науці та з'ясувати проблеми їхнього співвідношення; систематизувати теоретико-методологічні підходи до класифікації джерел права та визначити місце судової практики в їхній системі; розкрити поняття судової правотворчості та охарактеризувати її форми в

правових системах країн Центральної Європи; визначити вплив типу праворозуміння та місця судової влади в механізмі стримувань і противаг на характер і обсяг нормотворчої функції судів; здійснити порівняльний аналіз судової практики як джерела права в доктринальному та праксеологічному вимірах у країнах Центральної Європи; дослідити явище конвергенції правових систем та її вплив на розвиток правової системи України в контексті підвищення ролі судової практики; розкрити природу та правовий статус практики ЄСПЛ як джерела права у національних правових системах держав Центральної Європи та України; визначити поняття, ознаки та різновиди судового прецеденту у правових системах держав Центральної Європи та встановити його фактичну роль у правозастосуванні; оцінити стан і перспективи законодавчого визнання судової практики самостійним джерелом права в Україні з урахуванням досвіду центральноєвропейських держав.

4. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом та їх новизна

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що дисертантом:

вперше:

- здійснено комплексний порівняльно-правовий аналіз судової практики як джерела права в країнах Європи в єдності доктринального та праксеологічного вимірів, що дозволило виявити спільні закономірності та національні особливості становлення судового прецеденту в постсоціалістичних правових системах континентального типу;

- обґрунтовано концепцію «фактичного прецедентного права» в державах Центральної Європи, відповідно до якої судовий прецедент існує у формі прецеденту-тлумачення та «усталеної судової практики», набуваючи *de facto* нормативного значення поза формальним визнанням його джерелом права;

- розкрито взаємозумовленість між типом праворозуміння, місцем судової влади в механізмі стримувань і противаг та обсягом нормотворчої функції судів у державах Центральної Європи, що дозволяє пояснити відмінності в ступені фактичного визнання прецедентного значення судових рішень у різних національних системах;

удосконалено:

- визначення поняття «судова практика» як сукупності усталених правових позицій судів, що виробляються у процесі тлумачення та застосування норм права при розгляді конкретних справ і набувають нормативно-орієнтувального або загальнообов'язкового значення залежно від правового статусу відповідного суду та рівня його інстанційності;

- теоретичні підходи до розмежування понять «судовий прецедент» і «судова практика»: обґрунтовано, що їхнє співвідношення слід розглядати як співвідношення конкретного та загального, де прецедент є нормативно значущим проявом судової практики, правовим висновком щодо способу застосування норми права, виробленим при розгляді конкретної справи;

- класифікацію різновидів судового прецеденту в правових системах держав Центральної Європи з виокремленням вертикального, горизонтального та прецеденту тлумачення як самостійних, функціонально відмінних форм прецедентного регулювання;

набули подальшого розвитку:

- положення щодо конвергенції романо-германської та англосаксонської правових сімей як об'єктивного процесу, що зумовлює підвищення ролі судової практики в континентальних правових системах та потребує законодавчого закріплення її статусу як самостійного джерела права в Україні;

- наукові підходи до визначення правової природи практики ЄСПЛ: обґрунтовано, що вона поєднує ознаки судового прецеденту та обов'язкового тлумачення Конвенції, утворюючи «європейський прецедентний простір», до якого інтегруються правові системи держав-сторін ЄКПЛ;

- теоретичні засади дослідження судової правотворчості в умовах конституційної демократії: уточнено, що визначальним принципом судової правотворчості є самообмеження, а її легітимність забезпечується прозорістю мотивування, передбачуваністю та повагою до принципу поділу влади.

5. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються

Наукові положення, результати та висновки дисертаційного дослідження ґрунтуються на комплексному застосуванні загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, вибір яких зумовлений метою, завданнями, об'єктом і предметом роботи. Діалектичний метод дав змогу розкрити судову практику як динамічне правове явище, що еволюціонує від допоміжного інструменту правозастосування до фактичного джерела права, а також виявити суперечність між формальним невизнанням судового прецеденту в континентальній правовій традиції та його реальним нормативним значенням. Системно-структурний метод забезпечив дослідження системи джерел права як цілісного утворення, у межах якого судова практика взаємодіє з нормативно-правовим актом, правовим звичаєм, практикою ЄСПЛ, правовими позиціями Верховного Суду та рішеннями конституційних судів. Порівняльно-правовий метод, що має ключове значення для цього дослідження, дозволив зіставити підходи держав Центральної Європи та України до визнання судової практики джерелом права, а також виявити особливості функціонування судового прецеденту в романо-германській та англосаксонській правових сім'ях. За допомогою формально-юридичного методу проаналізовано нормативно-правові акти, які визначають юридичне значення судових рішень, їхню силу та співвідношення з іншими джерелами права. Герменевтичний метод використано для тлумачення понять «джерело права», «форма права», «судова практика», «судовий прецедент», «судова правотворчість» і з'ясування змістових відмінностей між ними. Історико-правовий метод дав можливість простежити генезис учення про джерела права та формування прецедентного підходу в континентальних правових системах після демократичних перетворень 1989 року. Соціологічний метод сприяв з'ясуванню суспільної ролі судової практики, її впливу на ефективність правового регулювання, єдність правозастосування та передбачуваність судових рішень. Прогностичний метод застосовано для визначення перспектив законодавчого визнання судової практики самостійним джерелом права в Україні та окреслення стратегічних напрямів реформування національної правової системи з урахуванням центральноєвропейського досвіду.

6. Наукове та практичне значення дисертаційної роботи

Теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає у вирішенні комплексного наукового завдання, пов'язаного з осмисленням судової практики як джерела права у контексті трансформації континентальної правової традиції та конвергенції правових систем. Отримані результати поглиблюють загальнотеоретичні уявлення про систему джерел права, уточнюють зміст і співвідношення категорій «джерело права», «форма права», «судова практика» та «судовий прецедент», а також розвивають доктринальні підходи до розуміння судової правотворчості як складової сучасного механізму правового регулювання. У дисертації обґрунтовано концепцію фактичного прецедентного права в державах Центральної Європи, розкрито взаємозв'язок між типом праворозуміння, місцем судової влади в системі стримувань і противаг та обсягом нормотворчої функції судів, а також визначено роль практики Європейського суду з прав людини як елемента наднаціонального прецедентного регулювання. Сформульовані положення створюють теоретичне підґрунтя для подальшого розвитку вітчизняної правової доктрини в частині визнання судової практики як самостійного або допоміжного джерела права, що набуває особливого значення в умовах євроінтеграції та переорієнтації правової системи України на стандарти європейського правового простору.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає у формулюванні науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання статусу судової практики та механізмів забезпечення єдності правозастосування в Україні. Запропоновані підходи можуть бути використані у нормотворчій діяльності при розробленні змін до законодавства, спрямованих на визначення юридичної сили правових позицій Верховного Суду, актів Конституційного Суду України та практики Європейського суду з прав людини, а також на нормативне закріплення ролі судової практики в системі джерел права. Положення дослідження можуть бути застосовані у правозастосовній діяльності для підвищення передбачуваності судових рішень, забезпечення єдності судової практики та належної імплементації європейських стандартів захисту прав людини. Результати роботи

також можуть бути використані у науково-дослідній сфері як методологічна база для подальших досліджень проблем судової правотворчості та конвергенції правових систем, а також в освітньому процесі при викладанні дисциплін «Теорія держави і права», «Порівняльне правознавство», «Конституційне право», «Право Європейського Союзу» та спеціальних курсів, присвячених джерелам права і судовій практиці.

7. Оцінка мови та стилю дисертації

Дисертаційна робота виконана із дотриманням належних стандартів юридичної мови та фахової термінології. Подання матеріалу, наукових положень, висновків і рекомендацій відзначається логічною впорядкованістю, структурною послідовністю та чіткістю викладу, що сприяє адекватному сприйняттю й розумінню змісту дослідження.

8. Відповідність діючим вимогам щодо оформлення дисертації

Дисертація Кіски Тараса Мироновича на тему: «Судова практика як джерело права у державах Центральної Європи» в цілому є завершеним, самостійним і цілісним науковим дослідженням, результати якого мають вагомое теоретичне та практичне значення для подальшого розвитку загальнотеоретичних і конституційно-правових підходів до визначення місця судової практики в системі джерел права, удосконалення механізмів судової правотворчості та забезпечення єдності правозастосування в умовах євроінтеграції України.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи становить 189 сторінок, з них основного тексту – 158 сторінок. Список використаних джерел налічує 180 найменувань та розміщений на 18 сторінках.

9. Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту

Дисертація Кіски Тараса Мироновича на тему: «Судова практика як джерело права у державах Центральної Європи» відповідає паспорту спеціальності 081 «Право», що забезпечується предметною областю дослідження та основними методами дослідження.

10. Зауваження та рекомендації

У процесі підготовки дисертаційної роботи аспірантом було враховано всі зауваження та рекомендації, висловлені науково-педагогічними працівниками кафедри теорії та історії держави і права ДВНЗ «Ужгородський національний університет» під час попередніх обговорень результатів дослідження, зокрема в межах проміжних, піврічних і річних звітів на засіданнях кафедри. Надані зауваження та пропозиції мали рекомендаційно-консультативний характер, спрямовувалися на вдосконалення окремих аспектів роботи та були належним чином опрацьовані дисертантом. Водночас вони не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, не знижують рівня її наукової новизни та практичного значення і, відповідно, не становлять перешкоди для подання роботи до разової спеціалізованої вченої ради для офіційного захисту.

11. Відповідність дисертації вимогам, передбачених «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії»

Дисертація Кіски Тараса Мироновича на тему: «Судова практика як джерело права у державах Центральної Європи» повністю відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і Науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12.01.2017 р. (зі змінами та доповненнями).

12. Кількість наукових публікацій, повнота опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих співавторами та зарахованих за темою дисертації

Результати дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у семи наукових публікаціях, у тому числі у трьох статтях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, одна – у міжнародному періодичному виданні та трьох тезах доповідей на міжнародних правових школах.

Наукові праці, в яких відображені основні наукові результати дисертації:

1. Кіска Т.М. Місце судової влади в системі стримувань і противаг: теоретико-правові засади. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Право»*. 2025. Вип. 92. Ч. 1. С. 92-98.

2. Кіска Т. М. Праворозуміння як методологічна основа визначення місця судової практики в системі джерел права: актуальні питання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. Вип. 1. 2026. С. 212-216.

3. Кіска Т. М. Поняття «джерело права» в сучасній правовій доктрині: актуальні підходи та значення для правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Право»*. 2026. Вип. 93: ч. 5. С. 491–497.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Кіска Т.М. Судова практика як джерело права в контексті актів КСУ. *Правове регулювання земельних відносин в умовах війни: світовий досвід, українські реалії: матеріали міжнародної правової школи*, м. Ужгород, 23 лютого 2024 р. Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2024. С. 33-38.

5. Кіска Т.М. Судова практика як джерело права: теоретичні засади та практичні виміри в умовах правової конвергенції. *Трансформація освіти у цифрову епоху: матеріали міжнародної правової школи*, м. Ужгород, 30 травня 2025 р. Ужгород: ДВНЗ: «Ужгородський національний університет», 2025. С. 71–81.

6. Кіска Т.М. Судові рішення як елемент правової системи. *Конституційне будівництво в умовах війни: досвід України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Ужгород, 20 червня 2025 р. Ужгород: ДВНЗ: «Ужгородський національний університет», 2025. С.115-124.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

7. Kiska T. The functional purpose of the judiciary in the system of checks and balances. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2025. №. 4. P. 219–225.

13. Результати перевірки роботи на академічний плагіат

Дисертаційна робота перевірена із застосуванням ліцензованого програмного забезпечення StrikePlagiarism. Результати перевірки не виявили фактів недобросовісного запозичення чи використання чужих матеріалів без належного посилання. Виявлені текстові збіги мають характер коректно оформлених цитувань, що відповідають вимогам академічної доброчесності та належним чином відображені у списку використаних джерел, що виключає наявність ознак плагіату. Подані до захисту матеріали є результатом самостійної наукової роботи здобувача, а текст дисертації характеризується належним рівнем оригінальності. Дисертація є завершеним індивідуальним дослідженням та може бути рекомендована до офіційного захисту.

Положення дисертації апробовано на засіданні кафедри теорії та історії держави і права (протокол № 12 від 21.04.2026 р.) За результатами засідання ухвалено затвердити позитивний висновок про наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів дисертації та рекомендувати до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді дисертаційну роботу Кіски Тараса Мироновича на тему: «Судова практика як джерело права у державах Центральної Європи» на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Голова засідання:

кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Підпис к.ю.н., проф. І.Є. Переша
засвідчую

Вчений секретар ДВНЗ «УжНУ»

Іван ПЕРЕШ

Олена МЕЛЬНИК